

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ, СПРЯМОВАНОЇ НА
ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.**

УДК 378.147:81'243

Ізмайлова О.А.

В статті відображені теоретичні основи методики навчання іношомовного спілкування, спрямованої на формування дискурсивної компетенції студентів мовних спеціальностей.

Ключові слова: іношомовне спілкування, дискурс, дискурсивна компетенція.

В статье отражены теоретические основы методики обучения иноязычного общения, нацеленного на формирование дискурсивной компетенции студентов языковых специальностей.

Ключевые слова: иноязычное общение, дискурс, дискурсивная компетенция.

Theoretical bases of teaching method of foreign intercourse, aimed at forming of discursive competence of students of linguistic specialities are reflected in the article.

Keywords: foreign intercourse, discourse, discursive competence.

Постановка проблеми. Вивчаючи дискурсивну компетенцію на теоретичному рівні ми визначаємо шляхи її формування, тобто методику навчання іношомовного спілкування, у результаті застосування якої формується дискурсивна компетенція. Однак у практиці викладання дана методика є лише складовою методики навчання міжкультурної комунікації, але органічною її частиною. Ця методика здійснюється шляхом одночасного формування всіх типів компетенцій, що забезпечують у своїй сукупності формування комунікативної компетенції. Саме ці чинники обумовлюють актуальність даної статті.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних засад методики, яка спрямована на формування дискурсивної компетенції, а саме на розвиток у студентів мовних спеціальностей рис вторинної мовної особистості: на вербально-семантичному рівні — у процесі оволодіння мовними засобами й структурою досліджуваних типів дискурсів, на тезаурусному рівні - створення/сприйняття іншомовних текстів, що відносяться до різних типів дискурсів, на мотиваційному рівні — у процесі створення/сприйняття дискурсів з урахуванням цілей і умов спілкування.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом науковці (С.В.Бобова, Н.Г.Валеева, Н.Н.Гавриленко, Тихомирова Е.В., Федорова О.Л. та ін.), вирішуючи ряд завдань в області теорії й практики навчання іноземних мов, застосовували послідовне ознайомлення з різними типами/жанрами текстів, стосовно певних сфер спілкування. Дане сприйняття використовувалося в методиках, які розроблялися як для мовних, так і для немовних вузів, при навчанні підготовленого і непідготовленого мовлення, діалогічного й монологічного мовлення, при навчанні аудіювання і говоріння і т.д.

Виклад основного матеріалу. Реалізація даної методики здійснюється на основі змісту навчання іншомовного спілкування, яке забезпечує формування дискурсивної компетенції. До нього входять певні компоненти:

- типи дискурсів і відповідні їм реальні дискурси, необхідні для здійснення міжкультурної комунікації студентів;
- мовний матеріал, необхідний для створення й розуміння дискурсів;
- соціальний контекст, на основі якого здійснюється породження/сприйняття будь-якого реального дискурсу і який містить у собі комунікантів, їхні фонові знання, сфери і ситуації спілкування;
- комунікативні цілі й наміри комунікантів, які обумовлюють їх мовну і немовну поведінку в процесі спілкування;
- уміння й навички іншомовного спілкування, що є необхідною

умовою для створення і смислового сприйняття дискурсів. [3]

Оволодіння всіма названими компонентами змісту навчання, орієнтованого на формування дискурсивної компетенції, дозволить студентам визначити тип дискурсу, який необхідний для досягнення їх комунікативної мети, а також або створити на основі цього типу реальний дискурс залежно від конкретної ситуації спілкування, або, отримуючи інформацію від партнера по комунікації, правильно її інтерпретувати.

Перш, ніж перейти до опису методики, що забезпечує формування дискурсивної компетенції у студентів мовних спеціальностей, сформулюємо основні теоретичні положення, що лежать в основі даної методики.

Насамперед, необхідно відзначити той факт, що дискурсивна компетенція являє собою досить складну здатність, що ґрунтується на володінні певною культурологічною й лінгвістичною інформацією, особливо коли мова йде про іншомовне спілкування. Аналіз вітчизняних і зарубіжних навчальних посібників свідчить, про те що, їхньою метою є формування комунікативної компетенції в цілому. При цьому не приділяється достатня увага цілеспрямованому формуванню окремих її компонентів, які б сприяли досягненню студентами високого рівня комунікативної компетенції. Тому, на наш погляд, важливо розглядати дане положення як одне з необхідних для розробки методики, що забезпечує формування дискурсивної компетенції в якості одного з компонентів комунікативної компетенції.

Крім цього, потрібно констатувати, що дискурсивна компетенція як компонент комунікативної компетенції проявляється в спілкуванні. Це означає, що, в процесі спілкування використовують такі дискурси, які здебільшого відповідають комунікативній меті, умовам комунікативної ситуації, у тому числі і статусу співрозмовника, є прийнятними й доречними з точки зору норм мовної й немовної поведінки носіїв мови, враховуючи особливості культури.

Наявність дискурсивної компетенції свідчить про те, що у студентів мовних спеціальностей сформовані певні стратегії іншомовного спілкування - "увесь комплекс мовної й немовної поведінки комуніканта в рамках закінченого акту спілкування з метою реалізації його комунікативних намірів і досягнення поставленої мети спілкування [4, с. 91]. До стратегій комуніканта відносяться:

1. Аналіз ситуації спілкування (місце, час, співрозмовник, ціль контакту).

2. Ухвалення рішення про програму своєї мовної й немовної поведінки, спрямованого на здійснення своєї комунікативної мети з урахуванням ситуації спілкування й статусу співрозмовника, тобто розробка стратегії спілкування.

3. Усвідомлення комунікативної мети співрозмовника шляхом аналізу ситуації спілкування мовної й немовної поведінки співрозмовника й визначення лінії впливу на нього у власних інтересах.

4. Визначення загальної тактики спілкування, тобто серії конкретних мовних і немовних дій, спрямованих на здійснення комплексу комунікативних намірів, у тому числі й таких, які сприяють створенню сприятливої атмосфери спілкування.

5. 1) зміна загальної лінії своєї мовної й немовної поведінки з урахуванням поведінки співрозмовника;

2) збереження своєї лінії поведінки.

6. 1) визначення спільної комунікативної мети, яка задовольняє обох співрозмовників;

2) відмова від врахування інтересів співрозмовника, збереження первісної комунікативної мети, спроба впливати на партнера й примусити його прийняти її [4, с.95].

При розробці методики формування дискурсивної компетенції слід виходити з того, що, на думку дослідників (див. роботи М.Є.Багдасарян, С.В.Бобової, Н.Г.Валєєвої, А.Я.Гайсинової та ін.), найбільш уживаними в

сфері міжмовного спілкування типами дискурсів є доповідь, дискусія, повідомлення, обговорення, консультація, розпит, презентація.

Необхідне для формування дискурсивної компетенції оволодіння тим чи іншим типом дискурсу повинне ґрунтуватися на використанні в навчальному процесі автентичних дискурсів. Тип дискурсу в даному випадку є певною моделлю, структурою, характерною для певної групи однотипних дискурсів, а власне дискурс - реальним мовним здобутком, який має відповідне наповнення, актуалізується на основі конкретного соціального контексту й репрезентує певний тип [3].

Враховуючи той факт, що дискурс - це не тільки текст, але й певний соціальний контекст, а також що вибір типу дискурсу й створення/сприйняття відповідного йому реального дискурсу визначається умовами й комунікативними цілями учасників спілкування, необхідно показати студентам, якому саме соціальному контексту відповідає той або інший дискурс. Дане положення є вкрай важливим для методики, що забезпечує формування дискурсивної компетенції, оскільки саме доречність конкретного дискурсу в певній ситуації складає одну з важливих характеристик дискурсивної компетенції [3].

Отже визначивши загальні теоретичні положення методики формування дискурсивної компетенції студентів мовних спеціальностей, перейдемо до більш детальної її характеристики. Студенти мовних спеціальностей можуть досягнути необхідного рівня сформованості дискурсивної компетенції за умов, якщо:

- використовуються різні типи дискурсів;
- формуються вміння і навички міжмовного спілкування, що є необхідними для створення смислового сприйняття дискурсів;
- впроваджується мовний матеріал, необхідний для створення і розуміння дискурсів певного типу;
- здійснюється чітка постановка комунікативних цілей, яка визначає мовленнєву поведінку комунікантів;

– відбувається усвідомлення соціального контексту, на фоні якого відбувається породження і сприйняття будь-якого дискурсу, який включає комунікантів їх фонові знання, сфери і ситуації спілкування.

У свою чергу умови формування дискурсивної компетенції передбачають наявність у студентів певних умінь. У цьому контексті дискурсивні вміння – це здатність будувати висловлювання відповідно до певних лексичних, граматичних, стилістичних, композиційних правил; поєднувати окремі речення у зв'язні усні уривки дискурсу, використовуючи для цього різні синтаксичні і семантичні засоби когезії; аналізувати ситуацію спілкування та її компоненти; враховувати контекст комунікативної взаємодії; проектувати спілкування, визначаючи модель побудови дискурсу і мовні засоби її реалізації; інтерпретувати дискурс згідно з комунікативною ситуацією; структурувати дискурс відповідно до особливостей функціонального стилю і жанрової форми; регулювати загальну модальність дискурсу; виділяти лінгвістичні й екстралінгвістичні параметри дискурсу; встановлювати й усвідомлювати зв'язок мовних засобів з екстралінгвістичними аспектами комунікації.

Сутність методики формування дискурсивної компетенції студентів мовних спеціальностей, на нашу думку, має складатися з трьох етапів: когнітивно-збагачувального, репродуктивно-комунікативного і конструктивно-творчого. На першому етапі студенти оволодівають знаннями термінологічної бази дискурсу, а також відбувається формування лінгвокомунікативного мінімуму в межах дидактичного дискурсу. На другому – формування дискурсивних умінь студентів, стратегічного і тактичного компонентів дискурсивної компетенції. Третій етап забезпечує закріплення й удосконалення дискурсивних умінь студентів, формування жанрового і текстового компонентів дискурсивної компетенції.

Формування дискурсивної компетенції у студентів мовних спеціальностей досягається через використання методу інтерактивного

навчання, також методів проектів, дискусії, рольової гри, комунікативного методу. Застосування методів вимагає розробки системи вправ, які побудовані за принципами науковості, систематичності і послідовності, свідомості й активності, міцності знань, умінь та навичок, міжкультурної взаємодії, професійної компетентності викладача, системності, функціональності, стилістичної диференціації, комунікативності, домінуючої ролі вправ, апроксимації. За своїм складом ця система містить три групи: 1) формування лінгвокомунікативного мінімуму студентів, навичок і вмінь сприйняття та здійснення комунікативних дій; 2) формування дискурсивних умінь; 3) закріплення й удосконалення дискурсивних умінь.

Ефективність методики формування дискурсивної компетенції студентів мовних спеціальностей визначається за такими критеріями і показниками: теоретико-термінологічним (обізнаність з термінологічною базою дискурсології, лінгвістичними та екстралінгвістичними компонентами дискурсу, національно-культурними особливостями англomовного дидактичного дискурсу); конструктивно-змістовим (уміння розпізнавати і вживати дискурсивні маркери в реальних комунікативних ситуаціях, декодувати і реалізовувати комунікативні інтенції на рівні мовленнєвого акту в міні-дискурсах, моделювати реальні комунікативні ситуації дидактичного типу дискурсу); професійно-комунікативним (уміння мовностилістично оформлювати дидактичний дискурс, застосовувати риторичні комунікативні стратегії у дидактичному дискурсі, сприймати та відтворювати цілісні дидактичні дискурси з урахуванням комунікативного наміру і параметрів комунікативної ситуації).

Висновки. Отже, в даному дослідженні були розглянуті основні теоретичні положення, необхідні для створення науково обґрунтованої методики формування дискурсивної компетенції студентів мовних спеціальностей у сфері іншомовного спілкування, а також визначені

умови, за яких відбувається формування дискурсивних умінь, сформовані критерії та показники, виокремленні методи та принципи навчання, відповідно до яких розроблено систему вправ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бершадська, Н. С. Методика формування англомовної усної дискурсивної компетенції у студентів мовних спеціальностей [Текст] : автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.02 - теорія та методика навчання (германські мови) / Н. С. Бершадська. — Одеса : МОН, молоді та спорту Укр. ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського", 2011. — 21 с.

2. Головина Н. П. Формирование дискурсивной компетенции у учащихся старших классов в процессе обучения репродукции и продукции иноязычных текстов (школа с углубленным изучением английского языка) / Н.П. Головина // Автореферат дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 /Российский гос. пед. ун-т.им. А. И. Герцена. – Санкт – Петербург. 2004. – 23с.

3. Кучеренко О.И. Формирование дискурсивной компетенции в сфере устного общения (французский язык, неязыковой вуз) / О.И. Кучеренко // Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Московский ордена дружбы народов лингвистический университет. - Москва. 2000. - 176 с.

4. Тихомирова Е.В. Контроль владения диалогической формой устного официального общения (французский язык, неязыковой вуз) / Е.В. Тихомирова // Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.02 / - Москва - 1995. - 258 с.